

ita intelligentium Scripturas, quæ semper de inferno tanquam de loco inferiori hoc mundo visibili loquuntur; et ideo motum in infernum, semper descensum appellant. Et addi potest optima ratio: quia totus terræ ambitus, quoad superficiem ejus, est ab hominibus habitabilis: ac proinde est generalis locus viatorum; ergo locus damnatorum extra illum esse debet: ostensum est autem non esse supra terram; ergo necessarium est, ut sub terra sit.

19. Quod autem sit in profundo terræ, et prope centrum, etiam est probabilius, et magis consentaneum Scripturis et Patribus. Ut autem clarius intelligatur, supponendum est ex communi doctrina theologorum, quatuor esse loca subterranea, quæ receptacula animarum non videntium Deum appellantur. Unus est sinus Abrahæ, in quo fuerunt Sanctorum animæ puræ ab omni propria macula, et reatu pœnæ ante Christi adventum, qui locus nunc est vacuus. Alius est Purgatorium, tertius est limbus puerorum, quartus vero est gehenna. Solent ergo omnes hi loci nomine inferorum significari: et interdum quilibet eorum infernus vocatur; et sic Christus dicitur descendisse ad inferos, vel in infernum, et Sancti antiqui ita loquebantur; ut de Jacob et aliis allegavimus: de toto illo ergo locorum ambitu per modum unius considerato certum videtur esse in profundissimo terræ loco, et prope centrum. Sic enim sinus Abrahæ, ad quem Christus descendit, creditur esse in medio terræ propter verba Christi dicentis Matth. 12: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti, sic erit filius hominis in corde terræ*, ut supra ex Isidoro retuli, et declarat etiam Hieronymus, Jonæ 2, et confirmat Paulus ad Ephes. 4, dicens, descendisse Christum *in inferiores partes terræ*, id est, in locum inferiorem animarum; ut exposuit Irenæus, lib. 5, cap. 31, et alibi latius diximus. Ergo a fortiori reliqui loci sunt in profundo terræ. Maxime vero damnatorum locum ibi esse, credendum est: nam ille inferior est sinu Abrahæ; et ideo Lucae 16, de divite dicitur, sepultum fuisse in inferno, et ad videndum Abraham, oculos suos elevasse. Hinc totus infernus, præcipue vero locus damnatorum solet in Scriptura sacra profundissimus locus appellari, Proverb. 9: *In profundis inferni conviva ejus*. Isaia 7: *In profundum inferni, sive in excelsum supra*. Job 11, ad exaggerandam Dei immensitatem dicitur, *profundior inferno*, Isaia 7: *In profundum inferni, etc.*, et cap. 14: *Verumtamen ad infernum detraheris in profundum lacu*; ubi Hieronymus *per lacu profunditatem, infernorum*

ultimum significari dicit. Unde etiam Tertullianus, in Apolog., cap. 11, locum in quo impii abstrahuntur, *imam tartarum vocat*, et a Genibus dicit fuisse appellatum: *Carcerem pœnarum infernarum*. Et in lib. de Anima, cap. 3, sic infernum describit: *Est in fossa terræ, et in alto vastitas, et in ipsis visceribus ejus abstrusa profunditas*. Idque confirmat ex citatis verbis Christi: *In corde terræ*, ut latius in loco supra allegato dixi.

20. *Probat jam esse imam partem terræ auctoritate. — Et rationibus congruentibus.* — Cum ergo totus infernus sit in infimo terræ loco, comparando dietas quatuor ejus partes inter se, non est dubium, quin locus damnatorum sit inferior cæteris, et centro terræ propinquissimus, propter quod jam per antonomasiam nomen inferni absolute obtinuit, ut in citatis testimoniis satis significatum est, et in aliis, in quibus ille locus specialiter vocatur *abyssus*, Lucae 8, ubi dæmones rogabant Christum, *ne illos in abyssum mitteret*, et Ap. 20: *Angelus misit et clausit Diabolum in abyssum*. Vocatur etiam *stagnum ignis*, ibidem, et c. 19 et 21. Item vocatur *lacus iræ Dei magnus*, Apocal. 14, et *infernus inferior*, Psalm. 85, juxta probabilem expositionem, quam ibi Augustinus posteriori loco ponit. Ac denique in hoc convincunt scholastici, quos late retuli in d. disput., 45, de Purg., ubi ex professo situm, et ordinem illorum locorum investigavi.

21. *Assertio quinta tripartita.* — Solum ergo superest rationem aliquam, seu congruentiam hujus partis reddere: verumtamen etiam hæc est facilis ex dietis. Nam rationes, quibus ostendimus, fuisse conveniens, unum locum ad punitionem damnatorum omnium esse deputatum, etiam persuadent debuisse locum illum esse abjectissimum et vilissimum, et ab omni luce Solis, et ab omni terra habitabili remotissimum: talis autem est infimus locus juxta centrum terræ; ergo ibi credendum est esse infernum. Item oppositorum proportionalis habenda est ratio: status autem damnationis et beatitudinis extreme oppositi sunt; ergo loca etiam extreme opposita pro illis destinari debuerunt. Sicut ergo supremus orbis in locis sanctis cum Christo regnantibus constitutus est, ita infimum terræ profundum Diabolo et Angelis ejus, et cæteris eorum in damnatione sociis paratus est. Denique inter illa quatuor subterranea receptacula animarum, manifestum est inferiorem et profundiorum damnatis fuisse reservandum; sed totus infernus, ut illa omnia complectitur, in visceribus terræ, et in

medio ejus esse creditur, ut ex verbis Christi, ut a Patribus exponuntur, ostensum est; ergo locus damnatorum centro est propinquissimus.

22. *Probat jam prima pars: Omnes dæmones destinatos esse ad dictum locum.* — Ultimo addendum est, quamvis dæmones omnes ad hunc inferni locum damnati sint, et plures eorum semper in illo resideant: nihilominus usque ad diem Judicii non omnes esse illi loco alligatos, sed in hoc mundo et in aere; quem (quia in eo sunt tenebræ, nubes, nebulae, ac procellæ) caliginosum vocant, ex divina permissione versari. Prima pars hujus assertionis de fide certa est, ex verbis Christi, Matth. 25: *Ite, maledicti in ignem æternum, qui parati estis Diabolo et Angelis ejus*. Ubi nomine ignis a fortiori comprehenditur locus, in quo est ille ignis, qui dicitur æternus; non tantum, quia in sua duratione æternus sit, sed etiam, quia ejus pœna est æterna, ut ponderavit Augustinus ex verbis sequentibus: *Et ibunt hi in supplicium æternum*. Ille autem locus est gehenna ignis inextinguibilis; ille ergo locus non minus pro Angelis malis, quam pro hominibus paratus; imo principaliter, et quasi per se primo pro illis, pro hominibus vero quasi accessorie fuit destinatus, ut multi ex Patribus in verbis Christi Domini ponderarunt.

23. Præterea ipsimet dæmones non sunt nunc hujus suæ damnationis ignari: sed de illa jam acriter dolent et torquentur, et quasi in perpetuo timore illius diei, in quo recludendi sunt, versantur, ut ex verbis ipsorum conjectare licet: *Quid nobis, et tibi Jesu Fili Dei, venisti huc ante tempus torquere nos*, Matt. 8, et addit Lucas, cap. 8, *Et rogabant illum, ne imperaret illis, ut in abyssum irent*, quia de hoc maxime erant solliciti; ut ponderavit Ambrosius, in Lucam, et Victor Antiochenus, Marc. 5, et Chrysostomus, in Matth., hom. 19, et Euthymius Theophylactus, in Matth., Hilarius, can. 8, in Matth., ac denique omnes. Quamvis enim dæmones certum diem Judicii ignorent; non ignorant aliquando esse futurum, et eos tunc esse in infernum detrudendos; ignorabant tamen an vellet Christus illud tempus anticipare; et ideo timebant.

24. Denique hujus pœnæ executio futura in fine mundi in Apocalypsi describitur. Nam, cap. 12, de Dracone, serpente antiquo dicitur: *Projectus est in terram, et additur, Væ terræ et mari, quia descendit ad vos Diabolum, habens iram magnam, sciens quia modicum tempus habet*, utique, ad tentandum. Præsentiet enim tempus Judicii, post quod in infernum reclu-

dendus omnino est: ut cap. 20, additur, *Diabolum, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi et bestia, et Pseudopropheta cruciabuntur die, ac nocte in sæcula sæculorum*; et quoniam hæc verba per anticipationem dicta fuerant, statim describitur judicium, in quo *judicatum est de singulis secundum opera ipsorum, et infernus, et mors missi sunt in stagnum ignis*. Hæc est mors secunda, id est, omnes mali Angeli et homines, vel (ut statim additur) omnis, qui non est inventus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis, utique, ut inde amplius non exeat, quia et bellum finitum est, et judicium consummatum, ut copiose exponit Augustinus, lib. 20, de Civit., cap. 14, et sequentibus.

25. *Probat jam deinde secunda pars assertionis aliquos dæmones nunquam egredi ex inferno.* — Secunda pars assertionis, nimirum aliquos ex malis Angelis esse nunc in inferno, semperque fuisse, et futuros esse ante diem Judicii, non est ita expressa in Scriptura, imo Augustinus sentire videtur, aerem hunc caliginosum assignatum esse omnibus Angelis, qui ceciderunt pro carcere, seu loco pœnali, aut exilii sui usque ad diem Judicii; et ideo hunc aerem intelligit nomine inferni, in quem ipsi Angeli in principio ejecti, et vinculis ligati sunt, ut supra retulimus, et in puncto sequenti plura ejus loca referemus. Nihilominus tamen scholastici communiter hanc partem docent cum D. Thoma, 1 part., q. 64, art. 3, et Alexander, 2 part., q. 100, in ult., per totum, et rationem reddunt, quia dæmones, qui sunt impugnatores hominum, sunt etiam eorum tortores; et ideo necesse est, ut ad torquendum homines damnatos, quos vicerunt, sint aliqui dæmones in inferno.

26. Quæ ratio difficultate non caret: tum quia dæmones non videntur in inferno necessarii ad homines puniendos, quia nihil possunt ad propriam illius loci pœnam, nimirum ignis, cooperari, quia ignis non agit ut instrumentum dæmonis, sed Dei, nec indiget aliqua applicatione, vel excitatione, quam per dæmonem fieri oporteat. Quia locus ille totus est igne repletus, et in illo, tanquam in stagno, ignis quiescit, et damnatos intra se quasi immersos habet, semperque viget, et summam habet efficacitatem. Quod ergo ministerium dæmonum circa illam pœnam intervenire potest? Neque pœna alia cogitari potest, propter quam præsentia dæmonum in inferno necessaria sit. Nam si quam possunt inferre per intellectum, aut voluntatem, necesse est ut per lo-

actionem fiat, vel maledicendo, vel conviciando, vel blasphemando, vel aliqua objecta representando, quæ contristent: ad hujusmodi autem locutionem non est necessaria præsencia localis inter spiritus, ut in libro secundo visum est; ergo propter hunc finem, non est necessarium aliquos dæmones esse in inferno præsentes ante Judicii diem. Et confirmatur, quia alias, antequam homines aliqui fuissent in inferno, dæmones ibi non fuissent: quia non erant necessarii ad puniendos homines, quod non videtur verum, quia prius dæmones fuere damnati, quam homines peccarent, vel crearentur.

27. *Qua ratione alia secunda pars assertionis suadeatur melius.* — Videtur ergo mihi dicendum imprimis credibilis esse, dæmones in primo lapsu, quando ejecti sunt de cælo, statim in profundum inferni, et in ignem ejus fuisse dejectos, juxta illud Isaïæ 14: *Detracta est ad inferos superbia tua*, et infra: *Verumtamen in infernum detraheris, usque ad profundum lacu.* Et juxta illud 2, Petri 2: *Sed rudentibus inferni, etc.*, quod de proprio et maximo inferno supra exposuimus; et ratio est clara ex dictis, quia illa pœna fuit a principio debita eorum superbiæ, ideoque a principio ad illum locum definitiva sententia fuerunt damnati, ut jam cum Alense diximus. At in principio non fuit necessarium illam suspendi, vel differri, et ideo convenientius fuit statim (ut sic dicam) in ejus possessionem mitti: donec creatis hominibus propter eorum bonum, et propter alias rationes providentiæ divinæ, licentiam inde exeundi acceperunt, ut mox dicemus, quia ergo præsencia dæmonum in inferno est quasi ordinaria lex et regula, ut sic dicam; absentia vero est ex dispensatione, et propter extrinsecum finem: ideo per se credibile est, infernum nunquam spoliari dæmonibus omnibus, sed in eo numero permitti exire, qui ad exercitium hominum sufficiat.

28. *Ratio communis adducta in num. 25, ut valeat.* — Unde recte D. Thomas, in 4, dist. 44, quæst. 3, art. 3, quæstiunc. 3, alias quæst. 70, Addit. art. 3, ad 8, dixit, *quod spiritus damnati nunquam sunt extra infernum, nisi ex dispensatione divina, vel ad instructionem, vel ad exercitium electorum.* Et hinc etiam probabile apparet, non esse dæmonibus suo arbitrio relictum, ut quoties voluerint, inde exeant, sed inter ipsos aliquem servari ordinem et subordinationem, vel etiam per bonos Angelos posse in hoc coerceri, et modum aliquem, vel limitationem recipere. Hac ergo ratione videtur

maxime probabile, aliquos dæmones semper esse in inferno: nec contemnenda est illa ratio, quod etiam ibi assistant aliqui ad majorem afflictionem hominum damnatorum: nam licet ad pœnam ignis non concurrant, ut ratio facta probare videtur; nihilominus sua præsencia et propinquitate etiam locali possunt eorum pœnam accidentalem augere et fovere; unde etiam quando animæ damnatæ illuc mittuntur, eas comitantur, ac deserunt, et quasi sibi subjectas habent, quod in earum pœnam cedit.

29. *Tertia jam assertionis pars, quod aliqui dæmones in hoc aere versentur, probatur ex Scriptura.* — Tertia denique pars, quod dæmones in hoc aere caliginoso versentur, ad fidem Apostolicam pertinet, ut ait Augustinus, lib. 11, Genes. ad litt., cap. 26. Probaturque maxime ex Paulo ad Ephes. 6, dicente: *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias Diaboli, quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores (imo etiam pravorum hominum), tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in caelestibus, id est, qui pravos homines regunt, et in hoc aere versantur, qui nomine cæli sæpe in Scriptura significatur; sic enim exposuerunt hunc locum Patres, præsertim Augustinus, lib. de agone Christiano, c. 3 et 4, et enarratione in Psalm. 54, et consonat, quod idem Paulus, ad Ephes. 2, Diabolum vocat, Principem potestatis aeris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filios diffidentia.* Et hoc etiam modo potest recte intelligi, quod Judas ait: *Sub caligine reservari spiritus, qui peccaverunt.* Et idem probant omnia loca Evangeliorum, in quibus legimus, dæmones inter nos versari, tentasse Christum, vexare homines, missos esse in porcos, et ex aliis corporibus hominum a Christo fuisse ejectos; et quod Petrus 1, Epist., cap. 5, dicit *Diabolo circuit, quærens quem devoret*, et Apocal. 12, quod *descendit ad nos habens iram magnam*, et similia.

30. *Probatur item ex Patribus.* — Propter quæ sancti Patres communiter eandem tradunt veritatem. Irenæus, lib. 5, cap. 24, Eusebius, lib. 3, de Demonstr. Evang., cap. 5, et lib. 4, cap. 8, et optime lib. 7, de Præcep., cap. 6, Isidorus, lib. 8, Etym., cap. ult., Augustinus supra, et lib. 3, Genes. ad litt., cap. 10, et lib. 8, de Civit., cap. 22, et lib. 11, cap. 23, lib. 14, cap. 3, et lib. 20, cap. 1, in Enchirid., cap. 28, et lib. 4, quæst. in Num., quæst. 29, lib. de Nat. boni, cap. 33. Hieronymus etiam

ad Ephes. 6, ubi et locum illum ita exponit et addit: *Hæc omnium doctorum opinio est, quod aer iste, qui cælum et terram mediis dividens inane appelluntur, plenus est contrariis fortitudinibus.* Idem sentit Chrysostomus, homil. 4, in epistola ad Ephes., et homil. 11, in primam ad Thessal.: *Nescitis quam multi sunt dæmones in hoc spatio, quam multe feræ, quam multa spiritualia nequitia*, et in Orat. 6, ex decem, quæ habentur in fine tomi 5, cujus verba paulo post referam. Prosper, l. 3, de Vita contempl., cap. 2, Gregorius, l. 2, Moral., c. 24, alias 23, et lib. 33, Moral., cap. 2, Tertullianus, in Apolog., cap. 22. Ubi ait etiam Gentiles Philosophos hoc non ignorasse; quod late prosequitur Theodoretus, lib. 3, de Curat. Græc., et alia refert Eugubius, l. 8, de Peren. Phil., cap. 27.

31. *Item probatur a D. Thoma et aliis scholasticis ratione.* — Addit Hugo de Sancto Victore, in Summ. sent., tr. 2, cap. 4, quod *Lucifer dejectus est in istum aerem caliginosum cum omnibus illis, qui ei consenserunt, ad nostri probationem, ut sint nobis adminiculum exercitationis.* Sed de illa universali parte infra dicemus. In assertionem vero consentiunt theologi 2, dist. 16, cum D. Thoma et Alensi supra. Qui rationem reddunt ex ordine divinæ providentiæ, quæ statuit, non solum bonis, sed etiam malis Angelis uti ad electorum hominum salutem: bonis quidem directe et per se, malis autem indirecte et per occasionem; quam rationem eleganter exposuit Chrysostomus, dicta orat., supra dicens: *Deus ideo Diabolum hic reliquit, ut te fortiorem, et clariorem athletam efficeret, et complura etiam certamina nobis essent. Si quis igitur objiciat: Quamobrem Deus Diabolum hic reliquit? hoc pacto ipsi responde: Quia sobrius ille, et circumspectis non solum non obsuit, sed etiam profuit.*

32. *Obiectio.* — Una vero superest circa hanc partem difficultas, quia ex illa videtur sequi, dæmones, qui in hoc aere versantur, non cruciari ab igne inferni, quia nec illi alligati sunt, nec ignis potest in res adeo distantes aliquid agere: consequens non videtur admittendum; ergo. Propter hoc non defuerunt, qui vel assererent, dæmones non cruciari ab igne inferni, usque ad diem Judicii, vel illud in dubium revocarent; et juvari poterant verbis Christi: *Ite in ignem æternum, qui paratus est Diabolo et Angelis ejus.* Deum enim ait esse paratum, indicat actu non cruciari illos, usque ad finalem sententiam. Cui consonant verba Petri et

Judæ dicentium, Angelos, qui peccarunt, *reservari in judicium*; et hanc sententiam tenet Bonaventura, ut probabiliorem in 2, d. 6, a. 2, quæst. 2, et indicat Richardus ibi quæst. 1, dicens, dæmones nondum recepisse infernalis supplicii complementum, et magis id confirmat in solutione ad primum dicens, adhuc esse in statu demerendi; sed hoc supra improbatum est. Eadem sententia solet tribui Cajetano, in 2, Pet. 2, sed illum in superioribus exposuimus. Pro illa etiam citatur Cano, cujus opinionem, neque censura dignam, neque improbabilem judicat Bannez, 1 p., quæst. 64, art. 4, dub. 4.

33. *Occurritur objectioni per sextam assertionem dæmones etiam extra infernum semper torqueri ab igne.* — Nihilominus asserendum est, omnes dæmones, ex quo de cælo ejecti fuere, pœnam ignis pati irremissibiliter, et sine ulla interruptione. Hæc est communis theologorum sententia; D. Thomas, in d., quæst. 64, art. 4, ad 3, et ideo dicit, 3 p., quæst. 59, art. 6, Angelos a principio fuisse judicatos quoad præmium et pœnam essentialem: et idem habet in additionibus quæst. 89, art. 8, et expressius quæst. 70, art. 3, ad 8, alias in 4, dist. 44, quæst. 3, art. 3, quæstiunc. 3, ad 8, et tradit Glossa ordinaria in id Jacob 3: *Inflammata a gehenna.* Ponderatque verbum illud, ubi Jacobus dæmonem ipsum gehennam vocat, quia tormentum gehennæ secum semper portat: et ratio est, quia dæmones statim ac peccarunt fuerunt damnati, et puniti pœna damni perpetua; ergo simul fuerunt puniti pœna sensus essentiali, quæ secundum ordinem justitiæ peccato debetur propter conversionem ad bonum commutabile; sed illa pœna est æque æterna ac pœna damni; ergo æque inamissibilis est, continua et invariabilis. Et declaratur, quia negari non potest, quin dæmones existentes in inferno illam pœnam patiantur; ergo etiam qui in aere versantur, illam pati debent, quia non debent esse melioris conditionis, præter justitiæ æqualitatem, quod si dicatur, omnes pati illam, quando sunt præsentes, non vero quando sunt absentes. Respondemus, hanc ipsam vicissitudinem esse contra æternitatem pœnæ, et contra ordinariam justitiæ legem, et secundum illam non posse æqualitatem cum omnibus servari, quia forte non omnes æqualiter exeunt ab inferno.

34. *Altera ratio a paritate.* — In tractatu de Beatitudine, disp. 13, quæst. 1. — Denique animæ damnatæ non sunt pejoris conditionis, quam dæmones, sed illæ sine intermissione

illam pœnam patiuntur; ergo a fortiore dæmones. Antecedens de Fide est, animus Sanctorum ac puras statim recipere præmium essentialia: ut ex materia de Beatitudine suppono, et eadem est ratio de damnatis, tum quia de illis dicitur Job. 21: *Ducunt in bonis dies suos et in puncto ad inferna descendunt*, et Luc. 16; Dives statim *sepultus est in inferno*, et in flamma cruciatus. Consequentia vero probatur imprimis a paritate rationis, vel a fortiore, quia dæmones, ut moraliter credi potest, gravius peccarunt, generatim loquendo. Deinde, quia omnes damnati sive Angeli, sive homines sunt omnino extra viam; nam, ut Damascenus, dixit, l. 2. cap. 4, quod hominibus est mors, Angelis est casus, et ideo æqualiter constituuntur in termino damnationis; tum præterea, quia etiam animæ damnatæ, si quando in hoc mundo apparere permittuntur, tormentum ignis secum asserunt: ut multis revelationibus et apparitionibus ostensum est, quæ in Sanctorum historiis leguntur; tum denique quia eadem ratio ultimi præmii, et pœnæ in Angelis intervenit; sicut ergo sancti Angeli completam beatitudinem receperunt in termino viæ, aqua non recedunt, quando in hunc modum veniunt, nisi solum, quoad distantiam a loco cœlesti; ita omnino cum proportione de dæmonibus, et eorum pœna sentiendum est.

35. *Quid jam respondeant quidam ad objectionem positam n. 3. — Refelluntur.* — Ad objectionem ergo, theologi, qui dicunt ignem non torquere spiritus, nisi detentione violenta, dicunt posse torquere distantes dæmones, sola apprehensione, et firma credulitate, quod ad illum perpetuum carcerem et violentam detentionem immutabiliter destinati sunt; sed hanc responsionem supra rejicimus, quia revera illa non esset eadem realis pœna, nec potest esse tam gravis essentialiter, et secundum veram rerum æstimationem. Præterquam quod falsum supponit, quatenus in sola detentione substantialem pœnam ignis constituit. Supposita ergo nostra sententia respondent alii, dæmones quando in hunc mundum veniunt, non omnino separari localiter a toto igne inferni, sed portionem quamdam ignis secum afferre, quia in illa quodammodo sunt inclusi, eique uniti. Ita sentit Malonius 2, dist. 6, disput. 2, sectione 2, ad 8, et favere videtur Glossa citata Jacobi 3. Hanc vero responsionem merito impugnant Ægidius, in 2, dist. 6, quæst. 2, art. 2, et Argentina, in 4, dist. 44, quæst. unic., art. 4, quia licet non sit impossibilis absolute, requirit multa miracula, quæ sine necessitate

multiplicanda non sunt. Unum esset, quod ignis ille coram oculis nostris existens non videretur a nobis: aliud est, quod existens prope hominem, vel intra illum, ipsum non calefaceret, suspendente Deo concursu suum cum illo ad calefaciendum res alias præter dæmonem, vel ad immutandum visum. Aliud quod per alia corpora penetraret, cum illis eadem replens loca, ut si dæmon ingreditur cubiculum undique clausum, vel si quando legio dæmonum erat in uno homine, ita essent tot portiones corporalis ignis. Quæ omnia magna sunt miracula non necessaria; nec Glossa illa id dixit, nam verba ejus sunt: *Sicut gehenna semper ardet, ita Diabolus ubique sit, secum fert tormenta suarum flammarum*. Non ergo ipsum ignem, sed tormentum ignis secum afferre dicit.

36. *Probatiores responsio.* — Aliter ergo respondit Ægidius, tunc tormentum, prout recipitur in dæmone extra infernum existente esse idem, quod habet in inferno, non tamen esse ab igne, sed a Deo solo. Quod etiam potuit facere Deus: verumtamen nec decet, nec est ita consentaneum æternitati et immutabilitati illius pœnæ, nec proprie talis pœna diceretur *tormentum suarum flammarum*, ut dicta Glossa loquitur. Melius ergo dicitur, Deum, quia elevat ignem ad agendum in Spiritum, elevare etiam illum ut non minus agat in distantem spiritum, quam in propinquum; nam hoc non repugnat, cum conditio propinquitatis ad summum sit secundum naturalem ordinem necessaria et ad actionem, contactus virtualis, et essentialis dependentia sufficiat, quæ sine illa conditione absque repugnantia subsistere possunt: ut aliis locis tractando de divinis instrumentis, et de Christi actione per suam humanitatem, et sacramenta declaratum est.

CAPUT XVII.

NONNULLA DUBIA CIRCA LOCA PŒNALIA MALORUM ANGELORUM RESOLVUNTUR.

1. *Primum dubium.* — *An omnes dæmones alternent infernum cum hoc aere, necne.* — *Quid censuerit Cano.* — *Expugnatur.* — Præterea, de prædictis locis diximus, nonnulla circa eandem interroganda supersunt, quæ breviter expediri possunt. Unum est, an omnes dæmones nunc in inferno sint, nunc vero in hoc aere, vel iidem semper in uno loco alii in alio permaneant. Hoc posterius docuit Cano, ut ex iis, quæ de illo supra refert Bannez, colligi

potest. Aiebat enim quosdam dæmones jam accepisse consummatam pœnam ignis, hosque a principio detrusos fuisse in infernum, ut ibi semper essent, alias vero relictos esse in aere absque pœna ignis; unde consequenter dicebat, illos priores gravius peccasse. Sed præter falsam opinionem jam impugnatum, quod principes aeris hujus non sentians pœnam ignis, reliqua voluntaria sunt, et sine fundamento dicuntur. Nam, ut creditur, quo fuerunt Angeli perfectiores in natura inter eos, qui ceciderunt, eo gravius peccarunt: quo posito juxta illam opinionem sequeretur, omnes Angelos, qui in inferno semper alligati sunt, esse ex prioribus ordinibus Angelorum, eosque nunquam exire ad exercendos homines, sed tantum inferiores, qui levius peccarunt. Consequens autem non solum est gratis dictum, sed etiam est parum consentaneum Scripturis et Patribus. Nam Paulus, ad Eph. 2 Diabolum vocat *principem potestatis aeris hujus*; per quem Hieronymus, ibi *Satanam*, et Diabolum, cæterorum principem, cujus alii sunt satellites, intelligit, estque communis expositio, et ille dicitur princeps aeris hujus, quia etiam ille in aere versatur, et per seipsum interdum tentat ut de Eva et de Christo creditur, et fortasse etiam alios sæpe tentavit: et in cap. 6, spirituales nequitias, quæ *in cœlestibus*, id est, in aere versantur, vocat idem Apostolus, *principes et potestates, et rectores tenebrarum*; non sunt ergo ex solis inferioribus ordinibus malorum Angelorum. Item, Apoc. 12, ubi (juxta probabilioris sensum) describitur prælium inter bonos et malos Angelos, quod in Ecclesia militante super salutem hominum geritur, *Draco et Angeli ejus*, pugnare dicuntur, qui Draco sine dubio est Lucifer, qui ibidem dicitur, *serpens antiquus, Diabolus et Satanus*. De quo postea subjungitur: *Væ terræ et mari, quia descendit Angelus ad vos habens iram magnam*. Ergo etiam Lucifer interdum in hoc aere versatur; unde cap. 20, dicitur pro aliquo tempore missum esse in abyssum, et ibi clausum, et postea solvendum esse de carcere, et exiturum, ut seducat gentes, et alia multa similia ibi leguntur.

2. *Vera resolutio dubii.* — Quibus consideratis longe probabilius videtur, nullos dæmones esse semper inferno alligatos, nec alios ita esse in hoc aere, ut nunquam in infernum descendant: sed alternatis vicibus nunc istos in altero ex dictis locis versari, prout sentit Magister, in 2, d. 6, § *Solet autem*, et ibi Ægidius, d. art. 2, et Bonaventura, art. 2, q. 1,

Alensis, d. 2, quæst. 100, memb. ult., a. ult. Nam Scriptura indifferenter de spiritibus malis dicit versari in hoc aere: et de dracone et Angelis ejus universaliter dicit contra homines militare in hoc mundo; ergo non possumus cum fundamento distinguere duos ordines (ut sic dicam) malorum Angelorum, unum assistentium in inferno, alium ministrantium in hoc aere; nec enim propter majora, vel minoria peccata, uni vel alteri loco destinati sunt. Ut Cano de suo excogitavit, sed omnes propter peccata sua inferno ex se deputati sunt, et omnes propter electorum perfectionem permisi sunt in hoc aere aliquando saltem versari. Nihil ergo probabilius cogitari potest, quam quod alternis vicibus, in uno, vel alio loco existant, vel *secundum quod inter se habent deputata maledictionis officia*, ut Bonaventura dixit, vult prout variæ occasionibus occurrunt, et princeps illorum ordinat, aut Deus permittit, vel interdum per bonos Angelos disponit.

3. *Secundum dubium.* — *An prædicta locorum alternatio duret usque ad diem Judicii necne?* — *Negare videtur Origenes.* — Potest vero ulterius interrogari, an hæc vicissitudo semper duret, usque ad judicium, vel antea propter aliquam occasionem aliqui dæmones, qui prius morabantur in aere, ante judicium in infernum perpetuo detrudantur: quam interrogationem insinuavit Magister, in 2, dist. 6, § *ult.*, et occasionem sumpsit ex Origenes, hom. 15, ad cap. 12. Josue, circa finem, dicente: *Puto sane quia sancti quique repugnantes adversus istos incentores peccatorum spiritus, imminuant exercitum dæmonum; et infra reddit rationem, quia nequam spiritus, cum vincuntur a sanctis, vel in abyssum, vel in exteriores tenebras, etc., abducuntur*. Hanc vero sententiam Origenes, Bonaventura ibi incertam reputat; Ægidius vero, quæst. 2, art. 4, multipliciter illam explicat, et ex parte vero dubiam relinquit. Confundit tamen duas quæstiones, quas oportet distinguere. Una est, an dæmon victus ab aliquo justo in aliqua tentatione, privetur potestate tentandi illum, vel alium; vel in illo genere vitii, vel in alio, vel pro aliquo tempore, vel semper; et hanc quæstionem præcipue tractat ibi Ægidius: nos vero de illa nunc non tractamus, pertinet enim ad materiam de tentationibus dæmonum, quam in sequentibus capitibus discutiemus. Alia ergo quæstio propria hujus loci est, an dæmones victi a justis relegentur perpetuo, et detrudantur in infernum; et in hoc sensu videtur locutus Origenes, etiamsi Magister in priori, et